

ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΒΥΛΙΖΑΣ ΣΤΟ ΜΑΤΣΟΥΚΙ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Στη μνήμη του Λίνου Πολίτη

Το χειρόγραφο αυτό το εντόπισε το 1970 ο κ. Π. Βοκοτόπουλος, επιμελητής τότε των Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στα Γιάννενα, και ενημέρωσε τον καθηγητή Λίνο Πολίτη, ο οποίος μας παρακίνησε να πάμε επιτόπου, να το δούμε και να το περιγράψουμε. Πρόκειται για χειρόγραφο που δεν βρίσκεται πιά στο μοναστήρι, αλλά στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, μέσα στο χωριό Ματσούκι. Στη Βύλιζα έχουν απομείνει μόνο μερικά παλαιά εκκλησιαστικά βιβλία*.

Χάρτ. 29,5 × 21 φφ. 564 στ. 46 δισέλ. ακέφ. κολοβ. 14ου αι.

Λόγοι πατέρων κ.ά.

Πρώτο τμήμα (φφ. 1-558)

1. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου Λόγοι:**

¹φ.1 ακέφ. Τέλος: *Μακάριος ὁ διὰ τὸν Θεὸν ὑπομένων ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἐσθίων μόνος τὸν ἄρτον αὐτοῦ ὅτι διὰ παντὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ διαλέγεται. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν (αἰώνων)*. ²φ.1 Περὶ ἀποταγῆς κόσμου καὶ ἀποχῆς... (ἐκδ. TIS, 12-16· SIS, 8-11). ³φ.5^v Λόγοι ἀσκητικοί: Περὶ ἀποταγῆς κόσμου λόγος α' (ἐκδ. TIS, 1-11· SIS, 1-8). ⁴φ.7 Λόγος β': Περὶ εὐχαριστίας Θεοῦ καὶ κατηχήσεις κεφαλαιώδεις (ἐκδ. TIS, 106). ⁵φ.10 Περὶ τῶν αἰσθήσεων (ἐκδ. TIS, 270). ⁶φ.11 Περὶ ἀγάπης Θεοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀναπαύσεως (ἐκδ. TIS, 131-151· SIS, 90-104). ⁷φ.14^v Λόγος ε': Περὶ τοῦ μακρύνεσθαι τοῦ κόσμου καὶ πάντων τῶν θολούντων τὸν νοῦν (ἐκδ. TIS,

* Περισσότερα για τη μονή της Βύλιζας δες Λ. Πολίτη, Παλαιογραφικά από την Ηπειρο, ΕΦΣΘ, 12 (1973), σελ. 355-6.

** Η ταύτιση των κειμένων έγινε από τον Γ. Γιαννάκη, με οδηγό το βιβλίο του P. Baur, O.S.B., *Initia patrum Graecorum*, τ. 1-2, Città del Vaticano 1955 (Studi e testi, 180), όπου δίνονται και οι συντομογραφίες: TIS: Nicephoros Theotokis, Isaac Syrus, *Ascetica*, Leipzig 1770 και SIS: Spetsieris, Joak., Isaac Syrus, *Ascetica*, Athenis 1895.

25-45· SIS, 18-31). ⁸φ.18 "Οτι συμφερόντως συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν δεκτικὴν εἶναι τῶν παθῶν (ἐκδ. TIS, 327-343· SIS, 221-232). ⁹φ.20 Λόγος ι': 'Εν τίνι διαφυλάττεται τὸ κάλλος τῆς μοναχικῆς πολιτείας καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ Θεοῦ δοξολογίας (ἐκδ. TIS, 62-64). ¹⁰φ.20^ν Λόγος ια': Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς καὶ τροπῆς τῆς γινομένης τοῖς ὁδεύουσιν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἡσυχίας... (ἐκδ. TIS, 76-77· SIS, 53). ¹¹φ.21 Λόγος ιβ': Περὶ ἡσυχάζοντων. Πότε ἄρχονται νοεῖν... (ἐκδ. TIS, 77-80· SIS, 54-56). ¹²φ.21^ν Λόγος ιγ': Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸν πτωχεύσαντα... (ἐκδ. TIS, 64-67· SIS, 45-46). ¹³φ. 21^ν Λόγος ιδ': Περὶ τῶν τρόπων τῆς ἐκ Θεοῦ ἐλπίδος... (ἐκδ. TIS, 126-130). ¹⁴φ.22^ν Λόγος ιε': Περὶ φυλακῆς καὶ τηρήσεως τῆς ἐκ τῶν χαυνῶν καὶ ἀμελῶν... (ἐκδ. TIS, 259-269· SIS, 176-183). ¹⁵φ.24^ν Λόγος ιζ': Περὶ τάξεως καὶ καταστάσεως ἀρχαρίων (ἐκδ. TIS, 46-51). ¹⁶φ.25^ν Λόγος ιη': Περὶ τάξεως τῆς μοναχικῆς πολιτείας... (ἐκδ. TIS, 59-62). ¹⁷φ.25^ν Λόγος ιθ': "Οτι ὠφέλιμος τοῖς ἡσυχασταῖς ἡ ἀργία ἀπὸ τῶν φροντίδων... (ἐκδ. TIS, 72-75). ¹⁸φ.26^ν Λόγος κ': Περὶ τῶν δδῶν τῶν πλησιάζειν τὸν Θεὸν ποιουσῶν... (ἐκδ. TIS, 180-185· SIS, 122-126). ¹⁹φ. 27^ν Λόγος κα': Διήγησις ἀγίων ἀνδρῶν καὶ λόγοι πανόσιοι... (ἐκδ. TIS, 434-436). ²⁰φ.30 Λόγος κβ': Περὶ διαφορᾶς τῆς ἐν ἡσυχίᾳ διακρίσεως καὶ περὶ τῆς τοῦ νοδὸς ἐξουσίας... (ἐκδ. TIS, 196-198). ²¹φ.32^ν Λόγος κγ': Περὶ τῆς δυνάμεως τῶν κακιῶν τῆς ἀμαρτίας... (ἐκδ. TIS, 256-259). ²²φ.34 Λόγος κδ': 'Υπόθεσις τῇ ψυχῇ τῇ ζητούσῃ ... (ἐκδ. TIS, 390-396· SIS, 264-268). ²³φ.35 Λόγος κε': 'Ερώτησις: κατὰ πόσους τρόπους καὶ διαφορὰς δέχεται τὴν θέαν τῆς φύσεως τῶν ἁσωμάτων ἡ ἀνθρωπίνη φύσις (ἐκδ. TIS, 472-482· SIS, 320-327). ²⁴φ.36 Λόγος κστ': 'Υποδειγματικαὶ παραβολαὶ περὶ τῆς κατὰ Κυριακὴν καὶ Σάββατον θεωρίας (ἐκδ. TIS, 431-434). ²⁵φ.36^ν Λόγος κζ': 'Ημερήσιον ὑπόμνημα ἀναγκαῖον περὶ τοῦ καθ' ἡμέραν λογοθετοῦντος ἑαυτὸν (ἐκδ. TIS, 449-451· SIS, 304-305). ²⁶φ.37 Λόγος κη': Περὶ φυλακῆς καρδίας καὶ θεωρίας λεπτοτέρας (ἐκδ. TIS, 397-398). ²⁷φ.37^ν Λόγος κθ': Σημεῖα καὶ ἐνεργήματα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ (ἐκδ. TIS, 152). ²⁸φ.38 "Ετερα κεφάλαια περὶ ἀναγκαίων ζητημάτων κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν (ἐκδ. TIS, 482-518). ²⁹φ.45^ν Τοῦ αὐτοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν βιβλίον Β' α' (ἐκδ. TIS, 289-290). ³⁰φ.46 Τρόπος δεῦτερος τῶν πολέμων τοῦ διαβόλου (ἐκδ. TIS, 312-315· SIS, 211-213). ³¹φ.47 Τρίτος τρόπος τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ ἀνδρείους. ³²φ.47^ν Τέταρτος ἀντιρρητικὸς τοῦ πολέμου τοῦ ἐχθροῦ. ³³φ.48 β' Περὶ τῆς ἀδιαλείπτου νηστείας καὶ τοῦ συνάξει ἑαυτὸν ἐν ἐνὶ τρόπῳ... (ἐκδ. TIS, 159-171). ³⁴φ.50^ν Περὶ σιωπῆς. 'Αρχ. Τὸ αἰεὶ σιωπᾶν καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἡσυχίας... * ³⁵φ.50^ν Περὶ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος (ἐκδ. TIS, 172). ³⁶φ.51^ν γ' Περὶ τῶν εἰδῶν τῶν διαφόρων πειρασμῶν καὶ πόσῃ ἐχουσιν ἡδύτητα... (ἐκδ. TIS, 280-288). ³⁷φ. 53 δ' 'Ερμηνεία τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἰσχὺς ἐκάστου αὐ-

* Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ δὲν ἀπαντᾷ στο βιβλίον τοῦ Baur.

τῶν καὶ τίς ἡ διαφορὰ ἐκάστου αὐτῶν (ἐκδ. TIS, 85). ³⁸φ.54 ε' Ἐπιστολὴ γραφεῖσα πρὸς τινὰ ἀδελφὸν ἀγαπῶντα τὴν ἡσυχίαν (ἐκδ. TIS, 525-530). ³⁹φ.55 στ' Ἀποκρίσις πρὸς τινὰ ἀδελφὸν φυσικὸν καὶ πνευματικὸν... (SIS, 360-361). ⁴⁰φ.55V ζ' Λόγοι ἀντιληπτικοὶ καὶ ὑποθέσεις ὠφέλιμοι πεπληρωμένοι σοφίας καὶ πνεύματος (ἐκδ. TIS, 415-418). ⁴¹φ.56 η' Περὶ τοῦ πόσον γίνεται τὸ μέτρον τῆς γνώσεως καὶ τῆς πίστεως (ἐκδ. TIS, 92-96). ⁴²φ.57 θ' Συμβουλίαι πεπληρωμέναι ὠφελείας... (ἐκδ. TIS, 419-430· SIS, 284-292). ⁴³φ.59 ι' Περὶ τῆς ἀγγελικῆς κινήσεως τῆς πρὸς προκοπὴν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς διὰ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ἐξυπνιζομένης ἐν ἡμῖν (ἐκδ. TIS, 247-249· SIS, 167-168). ⁴⁴φ.59V Περὶ τῆς β' ἐργασίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (ἐκδ. TIS, 249-251). ⁴⁵φ.60 ια' Περὶ ἀλλοιώσεως τῆς ἐν ψυχῇ γινομένης ἐν παντὶ καιρῷ... (ἐκδ. TIS, 344-346). ⁴⁶φ.60V ιβ' Κεφάλαια μικρὰ ἐν οἷς ὑπάρχουσι νέες παρηλλαγμένοι (ἐκδ. TIS, 346-357). ⁴⁷φ.62V ιγ' Περὶ λογισμῶν πονηρῶν ἀκουσίων... (ἐκδ. TIS, 359-365). ⁴⁸φ.64 ιδ' Περὶ τῶν τριῶν τρόπων τῆς γνώσεως... (ἐκδ. TIS, 370-378). ⁴⁹φ.67V ιε' Κεφάλαια σύντομα ὑπὸ ἄλλων τρόπων τῶν ἐννοιῶν τῆς διαφορᾶς τῆς γνώσεως (ἐκδ. TIS, 388-390). ⁵⁰φ.68 ιστ' Τρόπος τῆς εὐχῆς καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐξ ἀνάγκης... (ἐκδ. TIS, 207-214). ⁵¹φ.69 ιζ' Περὶ ἀναχωρήσεως καὶ ὅτι οὐ δεῖ δειλιᾶν καὶ φοβεῖσθαι, ἀλλὰ στηρίζειν τὴν καρδίαν (ἐκδ. TIS, 16-20). ⁵²φ.70 ιη' Πόθεν φυλάττεται ἡ νῆψις ἡ κρυπτὴ ἡ ἔσωθεν ἐν τῇ ψυχῇ γινομένη... (ἐκδ. TIS, 366-369· SIS, 247-249). ⁵³φ.71 ιθ' Περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν πολλῶν τῶν ἀκολουθούντων τῇ διανοίᾳ... (ἐκδ. TIS, 357-359· SIS, 241-242). ⁵⁴φφ. 71-93 κεφφ. κ'-λθ'. ⁵⁵φ.94V μ' Λόγος περὶ ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων (ἐκδ. TIS, 518-524). ⁵⁶φ.95V Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν τὸν θαυματουργὸν (ἐκδ. TIS, 540-584).

2. Ἰωάννου ἡγουμένου Ραῖθοῦ: φ.106 Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην ἡγούμενον τοῦ Σιναίου ὁρους (ἐκδ. P.G. 88, 624).

3. Ἰωάννου τῆς κλίμακος: φ.106 Ἰωάννης Ἰωάννη χαίρειν (ἐκδ. P.G. 88, 625).

4. (ἄνωνόμου) φ.106V Προθεωρία τῆς ἀγίας κλίμακος (ἐκδ. P.G. 88, 628).

5. Δανιὴλ μοναχοῦ Ραῖθινοῦ: φ.107 Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰωάννου ἡγουμένου ὁρους Σινᾶ τοῦ ἐπὶ κλην Σχολαστικοῦ (ἐκδ. P.G. 88, 596).

6. Ἰωάννου τῆς κλίμακος: ¹φφ. 108V-197V Λόγοι-βαθμοὶ κλίμακος μετὰ σχολίων (ἐκδ. δ.π., σελ. 632-1164). ²φ.200 Τοῦ αὐτοῦ Πρὸς τὸν ποιμένα (ἐκδ.δ.π., σελ. 1165).

φ.205 Πίναξ ἀρίστη τῆς τῆδε βίβλου: ἅπαντα τὰ γεγραμμένα ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ εἰσὶ ταῦτα: α') Ἡ θεία κλίμαξ μετὰ τῶν σχολίων αὐτῆς, β') Ὁ ἅγιος Ἰσαάκ, γ') αὐτοῦ βιβλία, δ') Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νεΐλου ἐπιστολὴ πρὸς Ροδώνυμον πρεσβύτερον, ε') Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ περὶ ψαλμωδίας καὶ προσευχῆς ροα'... (συνεχίζει ὁ πίνακας ὡς τό: ογ')

Τὰ τῶν Μεσαλιανῶν δόγματα (φ. 205V).

7. Νείλου: ¹φ.207 'Επιστολή πρὸς Ροδώνυμον πρεσβύτερον.' Αρχ. *Τί ποιήσεις, τί πράξεις...* (πβλ. P. G. 79, 556: Χιονίω Σιλενταρίω). ²φ.207^ν Τοῦ αὐτοῦ 'Επιστολαὶ περὶ ψαλμωδίας καὶ προσευχῆς (ἐκδ. P.G. 79, 441 κ.κ.). ³φ.224^ν 'Ἔτερα κεφάλαια περὶ λογισμῶν α'-κ' (ἐκδ. β.π., σελ. 1200). ⁴φ.228^ν Κεφάλαια ἔτερα. ⁵φ.231 Πρόλογος τῶν περὶ προσευχῆς ρηγ' κεφαλαίων πρὸς τина μοναχόν (ἐκδ. β.π., σελ. 1165). ⁶φ.231 Κεφάλαια περὶ προσευχῆς ρηγ' (ἐκδ. β.π., σελ. 1168). ⁷φ.235 Κεφάλαια ἔτερα διάφορα (ἐκδ. β.π., σελ. 1252). ⁸φ.237^ν Γινώμαι κατὰ ἀλφάβητον (ἐκδ. β.π., σελ. 1249). Τὸ τέλος τῶν γνωμῶν: "Ὡ! ἀπὸ τῆς φιλαντίας τῆς πάντα μισούσης., ἐνῶ στήν P.G. τὸ τέλος εἶναι: "Ὡτων καὶ γλώσσης μέγας κίνδυνος... ⁹φ.238 Κεφάλαια διάφορα πρὸς ἀσφάλειαν ψυχῆς πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν (ἐκδ. β.π., σελ. 1093). ¹⁰φ.251^ν Περὶ τῶν ἡ' λογισμῶν (ἐκδ. β.π., σελ. 1145).

8. Κασιανοῦ τοῦ Ρωμαίου: ¹φ.255 Περὶ τῶν τῆς κακίας ἡ' λογισμῶν. ' Αρχ. *Πρώην τὸν περὶ τῆς διατυπώσεως τῶν κοινοβίων συντάξαντες λόγον...* (πβλ. P.G. 28, 872-905: τοῦ αὐτοῦ μεγάλου 'Αθανασίου πρὸς τὸν αὐτὸν Κάστορα περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν). ²φ.261^ν Πρὸς Λεόντιον περὶ τῶν κατὰ τὴν σκήτιν ἁγίων πατέρων. ' Αρχ. "Ὅτε ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς σκήτεως... ³φ.264^ν Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίνου. ' Αρχ. *Συνετύχομεν δὲ καὶ τῷ ἀββᾶ Σερίνῳ ἀνδρὶ ἁγίῳ...*

9. Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου: ¹φ.272 Περὶ διαφορᾶς προσοχῆς καὶ προσευχῆς ' Αρχ. "Ὅστις βούλεται τὸ φῶς ἐκεῖνο βλέπει... ²φ.274 Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ἑκατὸν (ἐκδ. J. Darrouzès, A. A., Syméon le nouveau théologien, Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques, Sources chrétiennes, 51, 1957, σελ. 40-70). ³φ.280^ν Κεφάλαια ἔτερα θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ (ἐκδ. β.π., σελ. 80-113). ⁴φ.287 'Ἔτερα κεφάλαια γνωστικὰ καὶ θεωρητικὰ (ἐκδ. β.π., σελ. 71-79).

10. Νικήτα μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῆς Μονῆς τῶν Στουδίων τοῦ Στηθαίου: ¹φ.289 Πρώτη πρακτικῶν κεφαλαίων ἑκατοντάς (ἐκδ. P.G. 120, 852). ²φ.297^ν Δευτέρα. φυσικῶν κεφαλαίων ἑκατοντάς (ἐκδ. β.π., σελ. 900). ³φ.307 Τρίτη γνωστικῶν κεφαλαίων ἑκατοντάς (ἐκδ. β.π., σελ. 953).

11. 'Ηλία ἐκδίκου καὶ πρεσβυτέρου: φ.316^ν Πηγὴν ναίουσιν ἡθικῶν δρόσον λόγων, / ἐνταῦθ' ἐφεύροις εἰ μετέλθοις γνησιῶς. Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεωρητικὰ σν' (ἐκδ. P.G. 127, 1129: 'Ανθολόγιον γνωμικὸν φιλοσόφων σπουδαίων· M. Disder, Elie l'Ecdicos et les ἔτερα κεφάλαια, Echos d'Orient, 31, 1932, σελ. 17-43, βλ. καὶ Echos d'Orient, 22, 1923, σελ. 420).

12. 'Ησυχίου πρεσβυτέρου τοῦ ἁγίου ὁρους τῆς βάτου: φ.324^ν Κεφάλαια ψυχωφελῆ πρὸς Θεόδουλον περὶ νήψεως καὶ ἀρετῶν, τὰ λεγόμενα ἀντιρρητικὰ καὶ εὐκτικὰ, κεφάλαια σ' (ἐκδ. P.G. 93, 1480).

13. Φιλοθέου μοναχοῦ Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς βάτου ἐν Σινᾷ: φ.334^ν Κεφάλαια περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας (ἐκδ. Philologus—

Stolberg, Leipzig, I, σελ. 366-374: Baur).

14. Μάρκου μοναχοῦ: ¹φ.338^v Κεφάλαια περὶ τῆς τοῦ νοῦ φυλακῆς. Ἀρχ. *Νοῦς λογικὸς ἀργεῖν οὐ δύναται...* ²φ.340 Κεφάλαια περὶ νόμου πνευματικοῦ (ἔκδ. P.G. 65, 905).

15. Θαλασσίου μοναχοῦ: φ.348 Πρὸς Παῦλον πρεσβύτερον περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας κεφάλαια τετρακόσια δι' ἀκροστιχίδος (ἔκδ. P.G. 91, 1428-1457).

16. Τοῦ ἁγίου Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς τῆς Ἡπείρου τοῦ Ἰλλυρικοῦ: φ.353^v Κεφάλαια πρακτικὰ γνώσεως καὶ διακρίσεως πνευματικῆς ἑκατὸν. Διὰ ποίας δεῖ γνώσεως εἰς τὴν προδεδηλωμένην τοῦ Κυρίου ἡμᾶς ὁδηγοῦντος καταφθάσαι τελειότητα. "Οροι δέκα προλεγόμενοι (ἔκδ. J. E. Weis - Liebersdorf, Teubner 1912 καὶ E. de Places, Sources chrétiennes, 5, 1955).

17. Τοῦ μεγάλου Μακαρίου: φ.366^v Περὶ τῆς κατὰ πνεῦμα τελειότητος κεφαλαιώδης ἐπιτομῇ (ἔκδ. P.G. 34, 841).

18. Καλλίστου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως: φ.387^v Κεφάλαια ρ' περὶ καθαρότητος ψυχῆς, πῶς κατὰ μικρὸν αὕτη καθαίρεται καὶ εἰς θεωρίαν ἀνάγεται. Ἀρχ. *εἰ βούλει ἀγαπητὲ μαθεῖν πῶς καθαίρεται ἡ ψυχή...*

19. Θεοδώρου ἀρχιεπισκόπου πόλεως Ἐδέσσης: φ.393^v Κεφάλαια πρακτικὰ ἑκατὸν (ἔκδ. Philokalia, Athenis, I, σελ. 182-194 καὶ Possinus, P., Thesaurus asceticus, Paris 1684, 345-403: Baur).

20. Ἰωάννου ἐπισκόπου Καρπάθου: ¹φ.400 Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἰνδίας προτρέψαντας μοναχοὺς κεφάλαια παρακλητικὰ ἑκατὸν (ἔκδ. P.G. 85, σελ. 1837-1860). ²φ.408 Κεφάλαια ἕτερα θεολογικὰ καὶ γνωστικὰ ρε'.

21. Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ: ¹φ.413^v Πρόλογος τῶν περὶ ἀγάπης τετρακοσίων κεφαλαιῶν πρὸς Ἐλπίδιον πρεσβύτερον (ἔκδ. P.G. 90, 960). ²φ.413^v Ἀρχὴ τῆς α' ἑκατοντάδος (ἔκδ. 6.π., σελ. 961).

22. Εὐαγρίου μοναχοῦ: ¹φ.429^v Βίος ἐν ἐπιτομῇ Εὐαγρίου μοναχοῦ (Pallad., Hist. Laus., κεφ. 38: C. Butler, I, II [1898, 1904]). ²φ.430^v Κεφάλαια πρακτικὰ ρ' (ἔκδ. P.G. 40, 1244). ³φ.438 Περὶ τὰς ἀντιζῦγους τῶν ἀρετῶν κακίας δι' ἐπιτόμου σημαίνοντα τί μὲν ἐστὶ γαστρημαργία, τί δὲ ἐγκράτεια... Ἀρχ. *Γαστρημαργία ἐστὶ πορνείας μήτηρ...*

23. Βασιλείου τοῦ Μεγάλου: ¹φ.439 Κεφάλαια πρακτικὰ. Ἀρχ. *Τῶν κατὰ τὸν βίον κακῶν μία φυγὴ, ὁ δρασμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός...* ²φ.441 Κεφάλαια ἕτερα περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς. Ἀρχ. *Πρόσεχε σεαυτῷ καὶ πανταχόθεν σεαυτὸν περισκέπτου...*

24. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: φ.444^v Περὶ νήψεως καὶ προσευχῆς. Ἀρχ. *Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοὶ τὸν κανόνα τῆς προσευχῆς μηδέποτε καταπαύσητε, ἀλλ' εἴτε ἐσθίετε...*

25. Νικηφόρου μονάζοντος: φ.448^v Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας λόγος θαυμάσιος (ἔκδ. P.G. 147, 945).

26. Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: ¹φ.451^v Ἀπὸ τὸν βίον τοῦ ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου τμῆμα. Ἀρχ. Ὁ μέντοι θεῖος Γρηγόριος προσλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ... φ. 453 Τέλ. ὡς ἀνεξερευνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ (βλ. Bibliotheca Hagiografica Graeca, 722). ²φ.453 Κεφάλαια δι' ἀκροστιχίδος: λόγοι διάφοροι περὶ ἐντολῶν, δογμάτων, ἀπειλῶν καὶ ἐπαγγελιῶν, ἔτι δὲ καὶ περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν, ἔτι δὲ καὶ περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς, ὧν ἡ ἀκροστιχὶς ἦδε (ἐκδ. P.G. 150,1240). ³φ.469 Εἰδησις μικρὰ περὶ ἡσυχίας πρὸς τὸν ὁσιώτατον κυρὸν Νίφωνα προτραπέντος παρ' αὐτοῦ. Ἐπιστολή. Ἀρχ. Ἰδοὺ κατὰ τὴν κέλευσίν σου ὁσιώτατε ... ⁴φ.472 Εἰδησις ἀκριβῆς περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς... (ἐκδ. ὁ.π., σελ. 1304). ⁵φ.473^v Περὶ τῶν τεσσάρων ἱεραρχῶν. Ποσαχῶς ἱεραρχία λέγεται καὶ ὁσαχῶς διαιρεῖται... Περὶ τῆς ἐκάστης τῶν ἱεραρχῶν προσηγορίας καὶ τάξεως...

27. Ἡσαίου τοῦ ἁββᾶ: φ.476 Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ νηπτικὰ. Ἀρχ. Ἡσυχάζων ἐν τῷ κελλίῳ σου...

28. Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου: φ.477 Κεφάλαια περὶ φυλακῆς καρδίας καὶ νοός. Ἀρχ. Νήψεως πολλῆς χρεῖα ἡμῖν καὶ προσοχῆς (ἐκδ. P.G. 99, 1681).

29. Μάρκου: ¹φ.479 Λόγος περὶ μετανοίας τῆς πᾶσι πάντοτε προσηκούσης, ἥς τὴν δύναμιν... (ἐκδ. P.G. 65, 965). ²φ.482^v Τῷ πολυποθῆτῳ τέκνῳ Νικολάῳ παρὰ Μάρκῳ μοναχῷ (ἐκδ. ὁ.π., σελ. 1028).

30. Φιλοθέου: φ.488 Λόγος περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτι τῇ τῆς καρδίας φυλακῇ συμφυλάττονται καὶ αἱ θεῖαι ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ (ἐκδ. P.G. 154, 729).

31. Συμεὼν μητροπολίτου Εὐχαΐτων: φ.490 Ἐπιστολή πρὸς Ἰωάννην μοναχὸν καὶ ἔγκλειστον. Ἀρχ. Ἐδεξάμην, πάτερ πνευματικέ, τὴν θεοφιλεῖ σου ταύτην γραφὴν (βλ. Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, Ἀθῆναι, 10 [1933], σελ. 32-33).

32. Τοῦ ἁββᾶ Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ: φ.493 Ἀρχ. Ὁ βουλόμενος ἐκ πάντων τῶν παθῶν ἐλευθερωθῆναι ὀφείλει...

33. Μαξίμου: φ.496 Λόγος ἀσκητικὸς κατὰ διάλογον (ἐκδ. P.G. 90, 912).

34. φ. 504 (μετὰ ἀπὸ κενὸ τεσσάρων στοίχων:) Πρῶτον μὲν γὰρ δῶρον Θεοῦ τὸ ἀκοῦσαι περὶ σωτηρίας διηγουμένον τινός. Οἱ γὰρ κήρυκες τοῖς ἀγνοοῦσιν ἀποστέλλονται. Δεύτερον δὲ δῶρον... (ἀνωνύμου).

35. Τοῦ ἁββᾶ Ζωσιμᾶ: φ.511^v Λόγος περὶ ἀνεξικακίας θαυμαστός (ἐκδ. P.G. 78, 1680).

36. Τοῦ ἁββᾶ Ἡσαίου: φ. 514^v Λόγος περὶ φυλακῆς καρδίας. Ἀρχ. Πολλοὶ τῶν μοναχῶν καταλείψαντες γονεῖς καὶ τέκνα καὶ ἀδελφούς...

37. Μάρκου ἁγιομνηστοῦ: φ.517^v Ἐρωτήσεις περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος (ἐκδ. P.G. 65, 985).

38. Τοῦ ἁββᾶ Ἀμμωνᾶ: φ. 526 Ἐκ τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ (ἐκδ. Patrologia Orientalis, Paris, 11[1916], σελ. 455-458: Baur).

39. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ: φ.527^v Λόγος θαυμασιώτατος ὅτι διπλοῦς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος... (ἐκδ. P.G. 95, 85).

40. Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας: φ.529^v Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαίων ζητημάτων καὶ παρὰ πᾶσι χριστιανοῖς γινώσκεισθαι ὀφειλομένων (ἐκδ. P.G. 28, 597).

41. Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ: φ.547^v Περὶ τῶν γενομένων ἐν Περσίᾳ παραδόξων μυστηρίων περὶ τὴν Χριστοῦ γέννησιν καὶ ὅτι πρῶτον Πέρσαις ἐγνώσθη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τῶν μάγων καὶ τοῦ ἀστέρος (ἐκδ. P.G. 10, 97· βλ. καὶ B. H. G., 806).

42. Ἱππολύτου τοῦ Θηβαίου: φ.548^v Περὶ τῆς συγγενείας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (ἐκδ. F. Diekamp, Hippolytos von Theben, 1898).

43. Διάλογος τῶν ἁγίων Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: φ.550^v Ἀρχ. Βασ. - *Τί ἐστὶν ἀρχή; Γρηγ.* - *Τὸ πρῶτον αἷτιον τοῦ δευτέρου αἰτίου* (ἐκδ. Krachoselzev, H. Th., Anecdota Graeco - Byzantina, Odessa 1898· πβλ. καὶ Lietopis, Istorico-...-Vizantiiskoe, Odessa, 7 [1899], 99: Baur).

44. Ἐκ τῆς Λαυσαϊκῆς βίβλου τῶν ἁγίων πατέρων: φ.551^v Ἀρχ. *Ἦν τις ὀνόματι Παφνούτιος, τὸ ἐπίκλην Κεφαλᾶς...* (πβλ. Παλλ. Λαυσ. ἱστορ. α, 116).

45. Αποφθέγματα τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων: φ.552^v Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας καὶ περὶ ἐτέρων διαφορῶν ἀρετῶν πνευματικῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως πεπληρωμένα. Ἀρχ. *Εἶπεν ὁ ἄββᾶς Ἀντώνιος: Δεῖ τὸν μοναχόν, ὡς τὸν ἰχθὴν εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτω καὶ αὐτὸν εἰς τὸ αὐτοῦ κελλίον ἐπείγεσθαι...* φ.558^v Τέλ. *Ἦν δὲ ἡ διακονία αὐτοῦ ἡ ὑπηρεσία τοῦ κηπωρίου* (ἐκδ. Possinus, P., Thesaurus asceticus, Paris 1684, σελ. 228-252: Baur).

(Στὴ συνέχεια ἔχει ἐκπέσει ἓνα τετράδιο ποὺ τὸ περιεχόμενό του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ φ.205^v -βλ. παραπάνω-, ἦταν τὸ ἐξῆς:)

α') Περὶ τῆς μακαρίας Μελάνης τῆς Ρωμαίας ρῆσεις ἐκλεγεῖσαι ἐκ τῆς Διδόπτρας, ἐν αἷς προσετέθησαν τὰ σχόλια τῶν ἁγίων, ἦτοι τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ ἁγίου Μαξίμου, Θεοδορίτου Κύρου (;), τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου καὶ ἐτέρων ἁγίων, σαφηνίζοντα τὴν τῶν κειμένων διάνοιαν.

β') Τὰ τῶν Μεσαλιανῶν δόγματα.

Δ ε ύ τ ε ρ ο τ μ ή μ α (φφ.559-564), ἀκέφαλο

φ.559 Ἀρχ. *...φύσιν οὕτω δὴ καὶ τὴν πρὸς τοῖς δαίμονας δουλείαν. Καὶ συνουσιωμένον φέρειν δαίμονα συνοικοῦντα τούτῳ καὶ κατεξουσιάζοντα, ἀδυνατεῖν δὲ καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ πᾶσαν ἄλλην θεϊότητος ἐργασίαν πρὸς ἀπέλασιν αὐτοῦ...*

φ.560 Ἀνατροπή ζ': Λέγουσιν ὅτι συνοικοῦσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ὁ δαίμων. Ἀλλὰ πῶς συνοικήσωσιν ἀλλήλοις; Ἀνατροπή η': Λέγουσιν ὅτι φύσει τὰ κακὰ, τουτέστιν αἱ ἁμαρτίαι. Πρὸς οὓς ἀντιλέγομεν: εἰ φύσει τὰ τοιαῦτα κακὰ, τῆς φύσεως δὲ δημιουργὸς ὁ Θεός, αἷτιος ἄρα τῶν κακῶν ὁ Θεός; φ.560^v ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ' ἀνατροπαί. φ.561 ιστ' ὡς κα' ἀνατροπαί. φ.561^v κβ' καὶ κγ' ἀνατροπαί. Τέλ. Καταφρονοῦσι δὲ ῥαδίως καὶ ἀφορισμῶν, ὁμνῶνσι δὲ ἀδεῶς καὶ ἐπιорκοῦσι ἀναθεματίζουσι τε τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. Τὰ τῶν Λατίνων δόγματα. α') τὰ ἄζυμα, β') τὰ πνικτά, γ') τὸ ξυρᾶσθαι κλπ. ὡς ιη'. φ.562 Περὶ τῶν ἄζυμων καὶ τοῦ Πάσχα. Ἀρχ. Τα ἄζυμα οὐκ ἄρτος, ὡς ἂν τις εἴποι, τέλειος καὶ ὁμόκληρος... φ.563 Ἐκ τῶν νομοκανόνων. Περὶ τῆς νηστείας τῆς Τετράδος καὶ τῆς Παρασκευῆς καὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τῶν λοιπῶν νηστειῶν. Κεφάλαια ξθ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ἀρχ. Περὶ νηστείας ἐκάστης Τετράδος καὶ Παρασκευῆς ταῦτα ὁρίτῳς δορίζουσιν οἱ θεῖοι ἀπόστολοι... φ.563^v Κανὼν ιθ' τῆς ἐν Γάγγα Συνόδου. Ἀρχ. Εἴ τις τῶν ἀσκουμένων χωρὶς σωματικῆς ἀνάγκης ὑπερφηανεύοιτο... φ.564 Διάταξις περὶ ἐστιάσεως τοῦ θλου ἐνιαυτοῦ. Ἀρχ. Ταῖς Δευτέραις ἀπάσαις ἄνευ τῶν νενομισμένων νηστειῶν βρᾶσμα ἀνέλαιον... Περὶ τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν λοιπῶν... Περὶ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς... φ.564^v Περὶ τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων. Ἀρχ. Τῇ δὲ τῶν Χριστουγέννων Τεσσαρακοστῇ ὁ μὲν σταθμὸς τοῦ ἄρτου καὶ ἐγκράτεια ἡ αὐτή...

A. 67⁸ (β², γ⁶, δ², ε⁶, κη⁶, ογ⁶). Δεν ἔχει ἀρίθμηση τετραδίων. Ἀπὸ παλαιὰ ἀρίθμηση με ἐλληνικούς χαρακτήρες, που διακρίνεται ἀπὸ κβ' καὶ ἐξῆς — ἀπὸ ρι' (στο φ. 103) συνεχίζεται ἡ ἀρίθμηση με ρα' ἀντὶ γιὰ ρια' — καὶ που σταματᾷ στο φ. 280 (σοζ'), καὶ ἀπὸ τα ράμματα τῆς σταχῶσεως διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ἐξέπесαν: ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ χφ. 4 φφ., μετὰ φ.8., μετὰ φ. 10., καὶ μετὰ φ. 558 ἕνα τετράδιο τοῦ πρώτου τμήματος καὶ τα πρώτα 15 φφ. τοῦ δευτέρου. Ἀπὸ το τέλος φαίνεται ὅτι ἐξέπесε ἕνα τετράδιο. Στὸ δεύτερο τμήμα ὑπάρχει ἀρίθμηση με ἀραβικούς ἀριθμούς ἀπὸ 16 ὡς 20. Λευκά: φφ. 105, 206. Δύο γραφεῖς: α) φφ. 1-558: γραφὴ ἀπὸ ἐμπειρο γράφεα, μαῦρη μελάνη (φφ. 496-517 μελάνη κυρρά). β) Ἡ γραφὴ πιὸ ἐπιμελημένη, με μελάνη κυρρά, τῆς ἰδίας εποχῆς καὶ τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου με τὸν πρῶτον. Καὶ στα δύο τμήματα: με ἐρυθρὰ μελάνη οἱ ἐπιτίτλοι τῶν κεφαλαίων καὶ ἡ ἀρχὴ κάθε ἐνότητας. Συχνὰ τα ἀρχικά γράμματα σε πολὺ μεγαλύτερο μέγεθος καὶ με ἀκρεμόνες. Με ἐρυθρὰ μελάνη σημειώνεται συχνὰ στο περιθώριο περίληψη τοῦ κειμένου ἢ σύντομα σχόλια. Χαρτί χοντρό καὶ υδατόσημα, ὅπως Briquet 3230 (ét. 1367)*. Κατάσταση ἀρκετὰ καλὴ, φθορὰ μόνο στα πρώτα 15 φφ., στὴν ἀνω δεξιὰ γωνία τοῦ κειμένου. Στάχωση δερμάτινη, παλαιὰ καὶ εφθαρμένη. Τα φφ. 559-564 προέρχονται ἀπὸ ἄλλον κώδικα.

E. Μεταγενέστερες προσθήκες, χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία, στὰ φφ. 359, 361, 365, 367^v, 368, 369^v, 370, 371, 372, 377: ἄκουε σοφὲ ἄσοφε καὶ μὴ μεγαλοφρόνει ἐπὶ τῇ ἀσώφῳ σοφίᾳ, 381^v, κ.α.

* Τα υδατόσημα τα στείλαμε στὸν κ. Αλ. Βασιλειάδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ταύτιση.

